

تحلیلی دموگرافیک از شهرهای جهانی

محمود مشفق^۱

قربان حسینی^۲

چکیده

در این مقاله ضمن بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شهرهای جهانی تلاش شده است، سایر شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی شهرهای جهانی با رویکرد جمعیت‌شناختی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد. روش تحقیق در این مقاله تحلیل ثانویه بوده و از داده‌های جمعیت‌سازمان ملل متحد و مؤسسه سیاست مهاجرت (MPI) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد تراکم، تمرکز، تنوع و سرعت تغییرات ترکیبی جمعیتی از ویژگی‌های اصلی شهرهای جهانی می‌باشد. در حال حاضر، ۶۵ شهر جهانی در دنیا وجود دارد که تعداد جمعیت ساکن در آنها به حدود ۵۴۰ میلیون نفر می‌رسد. به غیر از جنوا و فرانکفورت همه شهرهای جهانی دارای جمعیت چند میلیونی هستند. از نظر جمعیتی، توکیو با حدود ۳۶ میلیون نفر بزرگترین و جنوا با حدود ۶۰۰ هزار نفر جمعیت کوچکترین شهرهای جهانی در سال ۲۰۱۰ بوده‌اند. بیشتر شهرهای جهانی (حدود ۲۵ شهر) ۳۸/۵ درصد در قاره آسیا واقع شده‌اند. الگوی توزیع جمعیت در دیگر شهرهای جهانی برحسب قاره‌ها به این صورت است: قاره اروپا با حدود ۱۸ شهر جهانی (۲۷/۷ درصد)، قاره آمریکا با حدود ۱۷ شهر (۲۶/۱ درصد)، قاره آفریقا با ۴ شهر و استرالیا با یک شهر. بسیاری از شهرهای جهانی بزرگ دارای حجم بالایی از مهاجران خارجی هستند که این خصیصه منجر به شکل‌گیری جامعه چند فرهنگی و چند هویتی شده است. البته از نظر برخی از جمعیت‌شناسان غربی، این تنوع نژادی و فرهنگی از چالش‌های اصلی شهرهای بزرگ جهانی جوامع توسعه یافته خواهد بود.

واژگان کلیدی: شهرهای جهانی، تحلیلی دموگرافیک، مهاجرت بین‌المللی.

^۱ دکترای جمعیت‌شناسی و عضو هیأت دانشگاه علامه طباطبائی m_moshfegh@yahoo.com

^۲ کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی و کارشناس پژوهشی مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و

تخصصی جمعیت کشور (نویسنده مسئول) ghorban.hosseni@gmail.com

مقدمه

یکی از پایدارترین فرایندهای جامعه بشری، فرایند شهرنشینی بوده که در سده بیستم شتاب بیشتری یافته است. سده بیستم میلادی در حالی آغاز شد که تنها ۱۰ درصد جمعیت زمین، شهری محسوب می شدند و نزدیک به ۱۵۰ میلیون نفر در شهرها زندگی می کردند. لیکن آغاز سده ۲۱ میلادی با بیش از ۳ میلیارد نفر شهرنشین یعنی فراتر از ۵۰ درصد جمعیت زمین، به عنوان شروع جهانی شهری قلمداد می شود (صرافی، ۱۳۷۹: ۱۶۴).

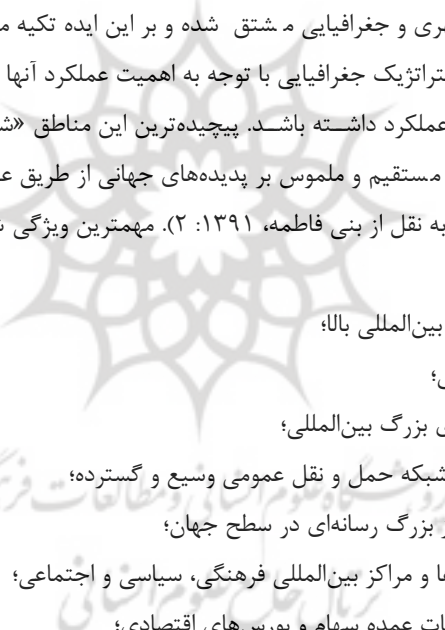
در نیمه دوم قرن بیستم، بسیاری از کشورهای جهان، روندهای شهرنشینی را با سرعت فزاینده‌ای تجربه کرده‌اند، در حالی که شهرهای کوچک و متوسط به آهستگی رشد داشته‌اند، شهرهای بزرگ به ویژه پایتخت‌ها و کلان‌شهرها، رشد جمعیتی شتابانی را تجربه کرده‌اند. بسیاری از کلان‌شهرها و پایتخت‌های جوامع توسعه یافته در حال تبدیل شدن به ابر شهر^۱ هستند. نیمه دوم قرن ۲۰ و نیمه اول قرن ۲۱ را می توان دوره گذار شهری کشورهای در حال توسعه نامید. در مقیاس جهانی جمعیت شهری بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۵ دو برابر خواهد شد، شتاب و روند این رشد بر حسب مناطق متفاوت خواهد بود که برای آسیا، جمعیت شهری به دو برابر خواهد رسید، و برای آمریکای لاتین میزان شهرنشینی ضعیفتر خواهد بود (شتسلند و شنه، ۱۳۸۰: ۴۲).

بر اساس برآوردهای انجام شده، درصد جمعیت شهرنشین که در سال ۲۰۰۰ حدود ۴۸/۲ درصد از کل جمعیت دنیا را به خود اختصاص داده بود، در سال ۲۰۱۰، ۵۳/۸ درصد و در سال ۲۰۲۵ به ۶۲/۵ درصد خواهد رسید (سازمان ملل، ۲۰۱۲). سازمان ملل پیش‌بینی کرده که تعداد جمعیت در مناطق شهری در کشورهای در حال توسعه، از ۱/۹ میلیارد نفر در سال ۲۰۰۰ به آستانه ۴ میلیارد نفر در سال ۲۰۳۰ خواهد رسید، در حالی که در کشورهای پیشرفته صنعتی، در همان فاصله زمانی رقم ۹۰۰ میلیون به یک میلیارد نفر خواهد رسید (چا ستلند و چپ سنایس، ۱۹۹۷ به نقل از استلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۲). بسیاری از ابر شهرهای جهان در حال توسعه، کارکردهای بین‌المللی یافته‌اند، این گونه شهرها بر تحولات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جهان تأثیر گذار شده‌اند، این گونه شهرها به سبب کارکردهای ویژه‌ای که در اقتصاد جهانی دارند، تبدیل به شهر جهانی شده‌اند.

جهان معاصر در حال تجربه جهانی شدن است و این پدیده روستاها، شهرها، مناطق و کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اما نمودهای بارزی در شهر دارد و شهر منعکس کننده جهان شده است (شورت و کیم، ۱۹۹۸ به نقل از محمدی، ۱۳۸۹: ۸). شهر تجلی فضایی نظام‌های اقتصادی-اجتماعی و کالبدی حاکم بر شهروندان است. این نظام‌ها مناسباتی دیالکتیکی بین شکل و

^۱ Mega - city

عملکرد شهر برقرار می‌کنند و موجب پویایی مستمر شهر می‌شوند. بر این اساس، شهر را می‌توان هم علت و هم معلول دانست (صرافی، ۱۳۷۹: ۱۶۴). جهانی شدن در دهه‌های اخیر موجب تحولات شگرفی در روند شهرنشینی و خصوصیات شهرهای جهان شده است. شهرها در نتیجه جهانی شدن اقتصاد، روابط انسانی، جریان‌های فرهنگی و آگاهی‌های فردی دچار تحولاتی می‌شوند که شدت و ضعف آنها متناسب با میزان پیوستگی شهرها با جریان جهانی شدن، متفاوت است. تأثیرات جهانی شدن بر شهرها منجر به ظهور الگوی جدیدی از شهرنشینی در دهه‌های اخیر در دنیا شد که با خصیصه عملکرد جهانی در زمینه‌های اقتصاد، فرهنگ، سیاست و شیوه‌های جدید زندگی، از اشکال شهرنشینی گذشته متمایز می‌شود (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۰). واژه شهر جهانی برای نخستین بار در سال ۱۹۱۵ به وسیله پاتریک گدس به کار رفت (هال، ۲۰۰۴). شهر جهانی^۱ عبارت از شهری است، که تصور می‌رود نقطه تلاقی در نظام اقتصاد جهانی باشد. این مفهوم از مطالعات شهری و جغرافیایی مشتق شده و بر این ایده تکیه می‌کند که جهانی شدن می‌تواند در مناطق استراتژیک جغرافیایی با توجه به اهمیت عملکرد آنها در سلسله مراتب نظام تجاری و مالی جهانی عملکرد داشته باشد. پیچیده‌ترین این مناطق «شهر جهانی» است که ارتباطی نافذ و تأثیری مستقیم و ملموس بر پدیده‌های جهانی از طریق عامل اجتماعی-اقتصادی دارد (ساسن^۲، ۲۰۰۳ به نقل از بنی فاطمه، ۱۳۹۱: ۲). مهمترین ویژگی شهرهای جهانی عبارتند از:

(۱) مبادلات مهاجرتی بین‌المللی بالا؛

(۲) تنوع نژادی و قومی؛

(۳) داشتن فرودگاه‌های بزرگ بین‌المللی؛

(۴) برخورداری از یک شبکه حمل و نقل عمومی وسیع و گسترده؛

(۵) برخورداری از مراکز بزرگ رسانه‌ای در سطح جهان؛

(۶) برخورداری از نهادها و مراکز بین‌المللی فرهنگی، سیاسی و اجتماعی؛

(۷) برخورداری از مبادلات عمده سهام و بورس‌های اقتصادی؛

(۸) برخورداری از سرمایه‌های انسانی بالا و

هدف اصلی این مقاله تحلیل شهرهای جهانی با رویکردی جمعیت‌شناسی است. این نوع نگاه به شهرهای جهانی، از زاویه‌ای نسبتاً جدید است، زیرا تاکنون از منظر جمعیت‌شناسی به پدیده شهرهای جهانی در ایران توجه نشده است. لذا در این مقاله تلاش می‌شود شهرهای جهانی در

¹ Global City

² Sassen

قاره‌های مختلف جهان و برخی از ابعاد اساسی تحولات جمعیتی از جمله تغییرات تعداد، رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی برای دوره (۲۰۱۰-۲۰۰۵) و پیش بینی برای دوره (۲۰۲۵-۲۰۲۰) و سهم مهاجران بین المللی در شهرهای جهانی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد.

مبانی نظری و تجربی

شهرها در طول چندین دهه اخیر، تحولات اجتماعی و اقتصادی شگرفی را در نتیجه جهانی شدن تجربه کرده‌اند. برای شناخت این تحولات در ابعاد ارتباطی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، مطالعات گوناگونی انجام شده و نتایج قابل توجهی درباره نحوه رویارویی شهرها با جهانی شدن و واکنش‌های آنها به این پدیده فراگیر را آشکار ساخته است. پیگیری این موضوعات منجر به توسعه یک چارچوب نظری در مطالعات شهری شد که بررسی روابط بین شهرها و جهانی شدن و خصوصیات جدید آنها در نتیجه گسترش فزاینده جهانی شدن را در کانون توجه خود دارد. مطالعه تأثیرات جهانی شدن بر شهرها موجب شکل گرفتن نظریه جدیدی در چند دهه اخیر در مطالعات شهری شد که از آن به نظریه شهر جهانی نام برده می‌شود. این نظریه که از دهه ۱۹۷۰ رو به تکامل است و هر روز بر غنای آن افزوده می‌شود، مبتنی بر شناخت تأثیرات جهانی شدن بر شهرها و نقش آفرینی آنها در فرآیند جهانی شدن است. نظریه شهر جهانی متشکل از مباحث و فرضیاتی برای تبیین روابط بین جهانی شدن و شهر و نحوه مواجهه شهرها با جهانی شدن در دهه‌های اخیر است. در این نظریه، شناخت شهرهایی که بیشترین پیوند را با جهانی شدن دارند و همچنین معیارهای تعیین سطح این پیوستگی، از اهمیت کانونی برخوردار است. این نظریه همچنین تبیین کننده رویکردهای جدید شهرها برای حفظ حیات و اهمیت خود در دوران جهانی شدن است؛ دورانی که امکان پراکندگی فعالیت‌ها در سراسر جهان، موجب تحول مفهوم مکان و جغرافیا شد. رتبه بندی شهرها بر اساس میزان جهانی بودن آنها و نقش‌هایی که برای تأثیرگذاری بر اوضاع مختلف جوامع در سراسر جهان ایفا می‌کند، بخش دیگری از نظریه شهر جهانی را تشکیل می‌دهد. شناخت و تبیین این نظریه مستلزم شناخت ماهیت و فرایندهای جهانی شدن و تأثیرات آن بر شهرهای معاصر از یک سو و شکل دادن به فرآیندهایی برای ارتقای سطح عملکردی شهرها در نظام فعالیت‌های جهانی از سوی دیگر است (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۰-۴۰).

هال^۱، شهرهای جهانی^۲ را بر اساس نقش چندگانه آنها تعریف می‌کند، این نقش‌ها عبارتند از:

^۱ Hall

^۲ هال و فریدمن از شهر جهانی با عنوان World City و ساسن نیز با Global City یاد می‌کنند.

۱) مرکز قدرت های سیاسی ملی و بین‌المللی و نهاد های دولتی؛ ۲) مرکز تجاری ملی و بین‌المللی، که به عنوان مرکز بازرگانی کشور خود و گاهی نیز کشورهای همسایه عمل می‌کنند؛ ۳) مرکز خدمات بانکی، بیمه‌ای و امور مالی مربوط به آنها؛ ۴) مرکز تمامی امور تخصصی پیشرفته در تمامی زمینه‌ها؛ ۵) مرکز جمع آوری و انتشار اطلاعات؛ ۶) مرکز مصرف انبوه؛ ۷) مرکز هنری، فرهنگی و سرگرمی و فعالیت‌های مربوط به این فعالیت‌ها (هال، ۱۹۶۶: ۴۱ به نقل از بنی فاطمه، ۱۳۹۱: ۲).

یاکوبز شهرهای پویا^۱ را به عنوان مراکز نوآوری، که تولیدات آنها به طور مستقیم وارد چرخه تجاری، چه در سطح منطقه و کشوری و چه در سطح جهانی می‌شوند، تعریف می‌کند (یاکوبز، ۱۹۸۴: ۲۹). تئوری شهر جهانی فریدمن^۲ نیز شهر جهانی را بر اساس کارکردهای ذیل معرفی می‌کند: ۱) مراکزی برای فعالیت شرکت‌های بزرگ اقتصادی؛ ۲) مراکز خدمات مالی، ارتباطی و تجاری بین‌المللی؛ ۳) شهرهای مفصلی یا پیوندی^۳ (که اقتصاد ملی یا منطقه‌ای را به اقتصاد جهانی مرتبط می‌کنند)؛ ۴) مراکز خدمات تخصصی حقوقی، بیمه، حسابرسی و مدیریت، و تولید داده‌ها و اطلاعات خدمات تجارت جهانی؛ ۵) مکان‌هایی برای جذب مهاجرین ملی و بین‌المللی (فریدمن، ۱۹۸۶ و اولی جنیسزاک^۴، ۲۰۰۷). شهرهایی که تفاوت آنها با سایر شهرها، نه در اندازه و جمعیت و مکان، بلکه در قدرت و برد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی شان است. آنها مکان تمرکز عوامل بازتولید، توزیع و مدیریت سرمایه‌داری جهانی‌اند (کلارک^۵، ۲۰۰۳ و پاسیون^۶، ۲۰۰۴ به نقل از محمدی، ۱۳۸۹: ۱۲).

طرح مفصل‌بندی فضایی فریدمن از شهر، مربوط به فعالیت‌های آن به‌عنوان مرکزی است که از این طریق پول، کارگران، اطلاعات، کالا و غیره در نتیجه روابط مفصل‌بندی اقتصادی بین مناطق حومه و اقتصاد جهانی به آنجا سرازیر می‌شوند. وی استدلال می‌کند که معیار این مفصل‌بندی فضایی شهرها را در رده‌های جهانی (نیویورک)، چند ملیتی (میامی)، ملی (مکزیکو سیتی) و زیر منطقه‌ای^۷ (سان فرانسیسکو) قرار می‌دهد.

ویژگی‌هایی که گاهی اوقات انتخاب می‌شوند، عبارتند از:

^۱ Dynamic Cities

^۲ Friedmann

^۳ Olejniczak

^۴ Articulator Cities

^۵ Clarek

^۶ Pacione

^۷ Sub-regional

- آشنایی بین‌المللی با نام شهر؛ که شهر بدون نیاز به واحد سیاسی بالاتر شناخته می‌شود. برای مثال، هر چند شهر و واحدهای سیاسی متعددی به نام پاریس وجود دارند، در سطح بین‌المللی احتیاجی به معرفی پاریس با پسوند فرانسه وجود ندارد.
- مشارکت و ایفای نقش مؤثر در وقایع بین‌المللی؛ برای مثال واشنگتن، برلین و بروکسل پایتخت‌های اصلی در تحولات بین‌المللی هستند.
- جمعیت تا حدودی زیاد (مرکز یک منطقه مادر شهری^۱ با جمعیتی در حدود یک میلیون نفر و جمعیت ابر شهری چند میلیونی).
- یک فرودگاه بین‌المللی بزرگ که خدماتی برای چندین شرکت هواپیمایی بین‌المللی ارایه نماید.
- سیستم حمل و نقل پیشرفته که شامل چندین بزرگراه و شکل‌های متعددی از شبکه حمل و نقل عمومی است.
- در غرب، چندین اجتماع و فرهنگ بین‌المللی (نظیر شهرک چینی‌ها^۲، ایتالیای کوچک^۳، تهرانجلس^۴ و یا اجتماعات مهاجر متعدد) وجود دارند؛ برای مثال در نیویورک، لس آنجلس، تورنتو، شیکاگو، سان فرانسیسکو، سائوپائولو و ونکوور. در قسمت‌های دیگر جهان نیز شهرهایی وجود دارند، که شرکت‌های بزرگ خارجی اجتماعات تخصصی مربوط به آنها را به خود جذب می‌کنند؛ نظیر هنگ‌کنگ، مسکو، شانگهای، سنگاپور و توکیو.
- نهادهای مالی بین‌المللی، مؤسسات حقوقی، شعب مرکزی شرکت‌های چند ملیتی و مراکز بورس (نظیر بانک جهانی و یا مرکز بورس نیویورک) که تأثیر عظیم بر اقتصاد جهانی دارند.
- زیر ساخت‌های پیشرفته ارتباطی که توسط شرکت‌های پیشرفته فراملی ایجاد شده‌اند، نظیر فیبرهای نوری، شبکه اینترنت بی‌سیم^۵، خدمات تلفن همراه و دیگر خطوط پرسرعت ارتباطی.
- نهادهای معروف فرهنگی بین‌المللی نظیر موزه‌ها و دانشگاه‌ها.
- چشم‌انداز فرهنگی پویا، شامل فستیوال‌های فیلم (مانند جشنواره فیلم برلین^۶ و تورنتو)، اکران اولیه فیلم‌های پر فروش، جشنواره‌های موسیقی و تئاتر، ارکستر، اپرا، نمایشگاه‌های هنری و اجراهای تئاتر خیابانی.

¹ metropolitan

² Chinatown

³ Little Italy

⁴ Tehrangeles

⁵ Wi-Fi network

⁶ Berlinale

- وجود چندین رسانه مؤثر و قوی بین‌المللی با برد جهانی، نظیر بی‌بی‌سی^۱، رویترز^۲، نیویورک تایمز^۳ و فرانس پرس^۴.

- مؤسسات ورزشی قوی، شامل امکانات عمده ورزش، تیم‌های محلی در لیگ‌های ورزشی معتبر، و توانایی و تجربه تاریخی جهت انجام رویدادهای ورزشی مهم بین‌المللی نظیر مسابقات المپیک، جام جهانی فوتبال و یا مسابقات گرنند اسلم^۵ (بنی فاطمه، ۱۳۹۱: ۷-۹).

در خصوص جهانی شدن شهرها فرضیه‌هایی به شرح زیر مطرح شده‌اند:

فرضیه شهرهای سه‌گانه ساسن: کار ساسن به‌طور ویژه‌ای برای تشخیص دقیق ماهیت شهرهای جهانی مهم است. او تغییرات در منابع مالی و بانکداری بین‌المللی را به‌عنوان پایه‌ای در فرضیه شهرهای سه‌گانه‌اش شناسایی کرده است و معتقد است که شهرهای جهانی مهمتر از مراکز مالی هستند. برای ساسن منابع مالی یک رشته از تولیدات خدمات پیشرفته است، که عملکرد شهرهای جهانی را به‌عنوان «مکان‌های تولید فرا صنعتی» مشخص می‌کند. این مخالف با عقیده اولیه فریدمن از شهرهای جهانی به‌عنوان «مراکز فرماندهی عمومی» به‌خاطر تمرکز دفاتر مرکزی شرکت‌ها است، که به‌وسیله ساسن به‌عنوان یک عنصر اساسی شهر جهانی شناسایی نشده است. تفاوت اساسی برای ساسن این است که یک شهر جهانی، کانونی برای سرویس‌دهی اساسی سرمایه جهانی و نه مدیریتش است. به‌هر حال قدرت تحلیل ساسن، وقتی سؤال سلسله مراتب جهانی مطرح می‌شود، ضعیف می‌شود. گرچه بیشتر بحث‌های او در خصوص مبادلات مالی بین شهرها است، ولی داده‌ها به‌سادگی آشکار نمی‌کند که آیا گروه سه‌تایی (نیویورک، لندن و توکیو) واقعاً نقطه اوج سلسله مراتب جهانی را نشان می‌دهند؟ روی هم رفته او یک مطالعه مقایسه‌ای ارزشمندی را از شهرهای جهانی با نتایج بهتری در خصوص تغییرات موازی بین نیویورک، لندن و توکیو فراهم کرد. به‌هر حال تحلیل او کمک کمی به بهبود فهم ما از ارتباطات میان شهرها می‌کند. یک نقص جدی وقتی مشخص می‌شود که نقش لندن را در یک سیستم شهری اروپایی در نظر بگیریم. ساسن با طرح مجموع سه‌تایی شهرهای جهانی (نیویورک، لندن و توکیو)، بحث کرده که اگر رشد اقتصاد جهانی مهار نشود، نتایج مضر برای فقرا و برای بخش‌های بزرگی از طبقات متوسط خواهد داشت. او معتقد است که حداقل نیمی از تجارت و فعالیت‌هایی که در

¹ BBC

² Reuters

³ The New York Times

⁴ Agence France-Presse

⁵ Grand Slam tennis

شهرهای جهانی انجام می‌گیرد، شایستگی آن را ندارند و نمی‌توان به اقتصاد شهری اجازه داد که کشتزار اقتصادی شود (بیوراستوک و همکاران^۱، ۲۰۰۰: ۴۵ به نقل از رهنما، ۱۳۸۵: ۵۳).

ظهور جامعه شبکه‌ای کاستلز^۲، از نظر فریدمن و ساسن شهر جهانی به‌عنوان «نقطه اساس» یا «مراکز خدمات جهانی» نامیده شده که می‌تواند به‌طور اساسی به‌عنوان «فرایند» مطالعه شوند. کاستلز عنوان «ظهور جامعه شبکه‌ای» را برای فهم شهر جهانی به‌کار برده است. به‌نظر او در جامعه شبکه‌ای شهرهای جهانی ترکیبی از دگرگونی‌های اجتماعی و سיעتر هستند و شهرهای جهانی ثروت و قدرتشان را متراکم و نگهداری می‌کنند. به‌خاطر این‌که فرایندهای خدمات پیشرو، مراکز تولید و بازارها را در یک شبکه جهانی پیوند می‌دهد (کاستلز، ۱۹۶۶: ۳۸۰ به نقل از رهنما، ۱۳۸۵: ۵۳). شهرهای جهانی از طریق جریان دانش، اطلاعات، پول و تولیدات فرهنگی و نه مشخصه‌های ثابت (فرم و کارکرد) تولید و باز تولید می‌شوند، بر این اساس شهرهای جهانی از نظر کاستلز «فرایند» هستند. که به وسیله مراکز تولید و مصرف خدمات پیشرفته و جوامع محلی فرعی به شبکه جهانی می‌پیوندند. همچنین به‌نظر کاستلز به‌دلیل ماهیت جامعه نوین که برمبنای دانش استوار است و پیرامون شبکه‌ها سازمان یافته، تا حدی از جریان‌ها تشکیل شده است. شهر اطلاعاتی، نه یک شکل، بلکه یک فرایند است، فرایندی که سلطه ساختاری فضای جریان‌ها، ویژگی آن است. عاملی که در فرایندهای جدید شهری اهمیت دارد، این حقیقت است که فضای شهری هر روز بیش از پیش از نظر اجتماعی متمایز می‌شود. در همان حال، از نظر کارکردی، وابستگی متقابل بخش‌های مختلف آن از مجاورت فیزیکی فراتر می‌رود. این موضوع ناشی از جدایی معنایی نمادین محل انجام کار و تخصیص اجتماعی فضا در مناطق کلان‌شهری است (کاستلز، ۱۳۸۰: ۴۶۷-۴۶۴ به نقل از رهنما، ۱۳۸۵: ۵۴).

بنابراین، از نقطه نظر تئوریک برای اندازه‌گیری و استانداردسازی از عقیده کاستلز (۱۹۹۶) از شهر به‌عنوان «فرایند» (فضای جریان‌ها)، از «فضای جهانی» فریدمن (۱۹۸۶) در درون یک اقتصاد جهانی متغیر و تحلیل ساسن (۱۹۹۴) از تراکم و مرکزیت مجموعه‌های تولیدی - خدماتی شهر جهانی استفاده شده است.

روش‌شناسی

روش تحقیق در این مقاله تحلیل ثانویه داده‌های جمعیتی است، به این معنا که داده‌های این مقاله از داده‌های صندوق جمعیت سازمان ملل متحد و مؤسسه سیاست مهاجرت (MPI)

¹ Beaverstock and et.al

² Castells

اقتباس شده است. طبقه‌بندی‌ها، تهیه جداول و نمودارها، و تفاسیر و تحلیل توسط محققین صورت گرفته است.

یافته‌ها

در جدول شماره (۱) شهرهای جهانی بر اساس کشور و قاره گروه‌بندی شده‌اند. همچنانکه ملاحظه می‌شود، بر اساس برآورد کیرنی^۱ در حال حاضر نزدیک ۶۵ شهر جهانی وجود دارد، که حدود ۲۵ شهر آن، (۳۸/۵ درصد) در آسیا، ۱۸ شهر (۲۷/۷ درصد) در اروپا، ۱۷ (۲۶/۱ درصد) در آمریکا و ۴ شهر (۶/۲ درصد) در قاره آفریقا قرار دارند. در بین کشورهای مورد مطالعه کشور ایالات متحده با ۹ شهر بیشترین شهر جهانی را در خود جای داده است. کشور چین با ۷ شهر جهانی در رتبه بعدی قرار دارد.

در جدول شماره (۲) تعداد و درصد جمعیت قاره‌ها، شهرها و شهرهای جهانی گزارش شده است. قاره آسیا دارای بیش از ۴ میلیارد جمعیت است که حدود ۶۰/۴ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد. نزدیک به ۴۴ درصد از جمعیت آسیا در شهرها زندگی می‌کنند و ۵۲ درصد از جمعیت شهری آسیا در شهرهای جهانی زیست می‌کنند. اروپا با ۷۳۸ میلیون، دارای ۷۲/۷ درصد جمعیت شهرنشین است که حدود ۱۲ درصد آن ساکن در شهرهای جهانی می‌باشند. قاره آمریکا نزدیک ۹۳۴ میلیون نفر از جمعیت جهان را در خود جای داده است، که نزدیک ۱۳/۶ درصد جمعیت کل جهان می‌باشد. ۸۰ درصد جمعیت قاره آمریکا در شهرها زندگی می‌کنند، ۲۹/۲ درصد از جمعیت شهرهای جهانی، در شهرهای قاره آمریکا زندگی می‌کنند. لذا می‌توان نتیجه‌گیری کرد که با توجه به اثر زندگی در شهرهای جهانی بر سرعت جهانی شدن، مردم قاره آمریکا و آسیا با سرعت بیشتری در معرض تغییرات جهانی شدن هستند.

در جدول شماره (۳) تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با بیش از ۱۰ میلیون نفر جمعیت طبقه‌بندی شده‌اند. همچنانکه ملاحظه می‌شود در حدود هفت شهر جهانی ۲۰ میلیونی و بیشتر در جهان وجود دارد، که در این میان توکیو بیشترین تعداد یعنی حدود ۳۷ میلیون نفر سکنه دارد. سایر شهرها شامل دهلی نو، مکزیکوستی، نیویورک، سائوپولو، شانگهای و بمبئی تقریباً جمعیتی برابر و حدود ۲۰ میلیون نفر دارند. در بین شهرهای بالای ۲۰ میلیون نفر، دهلی نو و شانگهای با درصد رشد سالانه ۳/۳ درصد، بالاترین میزان رشد جمعیت را دارا می‌باشند. همانگونه که ملاحظه می‌شود تعداد شهرهای جهانی ۲۰-۱۰ میلیون نفری جهان در حدود ۱۶ شهر است. بین این شهرها پکن و داکا جمعیتی حدود ۱۵ میلیون نفر را در بر گرفته‌اند

^۱ Kearney

و در صد رشد سالانه‌ای حدود ۳-۴ درصد دارند. ۵ شهر جهانی پکن، داکا، لاگوس، گوانگ زو و شین زن رشد جمعیتی حدود ۳-۴ درصد دارند که می‌توان گفت رشد جمعیتی بسیار بالایی است که مستلزم مدیریت شهری و برنامه ریزی دقیق و کارآمدی است. از مقایسه ارقام در صد رشد سالانه جمعیتی شهرهای جهانی در کشورهای نیمه پیرامونی و هسته، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که، شهرهای کشورهای پیرامونی با سرعت بالایی جمعیت‌شان در حال افزایش است، در صورتی که شهرهای کشورهای هسته، رشد جمعیتی کندتری را تجربه می‌کنند.

جدول (۱): توزیع تعداد و درصد شهرهای جهانی برحسب کشورها و قاره‌ها در سال ۲۰۱۰

نام قاره	اسامی شهرها	تعداد	درصد
آسیا	توکیو، اوزاکا (ژاپن)، هونگ کنگ، پکن، گوانگ زو، شین زن، چونگ کینگ، تایپه، شانگهای (چین)، سنگاپور (سنگاپور)، سئول (کره جنوبی)، دبی (امارات متحده عربی)، بانکوک (تایلند)، استانبول (ترکیه)، دهلی نو، کلکته، بنگلور، بمبئی (هند)، کوالالمپور (مالزی)، تل‌آویو (فلسطین اشغالی)، مانیل (فیلیپین)، جاکارتا (اندونزی)، کراچی (پاکستان)، هوشی‌مین (ویتنام)، داکا (بنگلادش)	۲۵	۳۸/۵
اروپا	لندن (انگلستان)، پاریس (فرانسه)، بروکسل (بلژیک)، برلین، مانس (آلمان)، بارسلونا، مادرید (اسپانیا)، وین (اتریش)، استکهلم (سوئد)، زوریخ (سوئیس)، مسکو (روسیه)، میلان، رم (ایتالیا)، آمستردام (هلند)، کپنهاگ (دانمارک)، دوبلین (ایرلند)	۱۸	۲۷/۷
آفریقا	قاهره (مصر)، ژوهانسبورگ (آفریقای جنوبی)، نایروبی (کنیا)، لاگوس (نیجریه)	۴	۶/۲
آمریکا	نیویورک، شیکاگو، لوس‌آنجلس، هاستون، بوستون، سانفرانسیسکو، آتلانتا، میامی، واشنگتن (ایالات متحده)، تورونتو، مونترال، (کانادا)، بوئنوس‌آیرس (آرژانتین)، مکزیکوستی (مکزیک)، ریو دو ژانیرو، ساوپولو (برزیل)، بوگوتا (کلمبیا)، کاراکاس (ونزوئلا)	۱۷	۲۶/۱
استرالیا	سیدنی (استرالیا)	۱	۱/۵
جمع		۶۵	۱۰۰

Source: Kearney, 2010

جدول (۲): توزیع تعداد و درصد جمعیت در قاره‌ها، شهرها و شهرهای جهانی در سال ۲۰۱۰

نام قاره	جمعیت		جمعیت شهرها		جمعیت شهرهای جهانی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
آسیا	۴۱۶۴۲۵۲۰۰۰	۶۰/۴	۱۸۴۷۷۳۳	۴۴/۴	۲۸۳۵۶۳۰۰۰	۵۲/۶
اروپا	۷۳۸۲۰۰۰۰۰	۱۰/۷	۵۳۶۶۱۱	۷۲/۷	۶۴۶۴۸۵۲۶	۱۲/۰
آفریقا	۱۰۲۲۲۳۴۰۰۰	۱۴/۸	۴۰۰۶۵۱	۳۹/۲	۲۸۸۱۹۰۰۰	۵/۳
آمریکا	۹۳۴۶۱۱۰۰۰	۱۳/۶	۷۴۷۷۲۷	۸۰	۱۵۷۵۸۹۰۰۰	۲۹/۲
استرالیا	۳۶۵۹۳۰۰۰	۰/۵	۲۵۸۵۷	۷۰/۷	۴۴۷۹۰۰۰	۰/۸
جمع	۶۸۹۵۸۹۰۰۰۰	۱۰۰	۳۵۵۸۵۷۸	۵۱/۶	۵۳۹۰۹۸۵۲۶	۱۰۰

Source: United Nation Population Division, (2012), "World Population Prospects, the 2012 Revision", New York.

<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>

جدول (۳): تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با بیش از ۱۰ میلیون نفر (۲۰۰۵-۲۰۱۰)

رشد سالانه جمعیت ۲۰۰۵-۲۰۱۰	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	نام شهر	طبقات جمعیتی
۰/۷	۳۶۹۳۳	توکیو	شهرهای با بیش از ۲۰ میلیون جمعیت
۳/۳	۲۱۹۳۵	دهلی نو	
۱/۵	۲۰۱۴۲	مکزیکوستی	
۱/۳	۲۰۱۰۴	نیویورک	
۱/۴	۱۹۶۴۹	سائوپولو	
۳/۳	۱۹۵۵۴	شانگهای	
۱/۷	۱۹۴۲۲	بمبئی	
۴/۰	۱۵۰۰۰	پکن	شهرهای با ۱۰ تا ۲۰ میلیون جمعیت
۳/۴	۱۴۹۳۰	داکا	
۰/۸	۱۴۲۸۳	کلکته	
۲/۸	۱۳۵۰۰	کراچی	
۱/۲	۱۳۳۷۰	بوئنوس آیرس	
۱/۳	۱۳۲۲۳	لوس آنجلس	
۰/۹	۱۱۸۶۷	ریو دو ژانیرو	
۱/۶	۱۱۶۵۴	مانیل	
۱/۳	۱۱۴۷۲	مسکو	
۰/۳	۱۱۴۳۰	اوزاکا	
۰/۹	۱۱۰۳۱	قاهره	
۲/۳	۱۰۹۵۳	استانبول	
۴/۰	۱۰۷۸۸	لاگوس	
۰/۸	۱۰۵۱۶	پاریس	
۳/۵	۱۰۴۸۶	گوانگ زو	
۴/۰	۱۰۲۲۲	شین زن	
--	۲۵۲۴۶۴۰۰۰	جمع	

Source: United Nation Population Division, (2012), "World Population Prospects, the 2012 Revision", New York.
<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.

در جدول شماره (۴) تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با جمعیت کمتر از ۱۰ میلیون نفر گزارش شده است. همچنانکه ملاحظه می شود، حدود ۱۵ شهر جهانی ۱۰-۵ میلیون

نفری در جهان وجود دارد. در این دسته شهرهایی چون سنول و چونگ کینگ با (۹/۷ میلیون)، جاکارتا با (۹/۶ میلیون) نفر، دارای بیشترین جمعیت هستند و شهرهای سنگاپور (۵ میلیون)، تورنتو و بارسلونا (۵/۵ میلیون) دارای کمترین جمعیت می‌باشند. بیشترین درصد رشد سالانه جمعیت شهری مربوط به شهرهای بنگلور (۴/۱ درصد)، هوشی مین (۳/۵ درصد) و سنگاپور (۳/۶ درصد) است. همچنین در بین شهرهای با جمعیت ۱ تا ۵ میلیون نفر، آتلانتا، هاستون، بوستون، واشنگتن و سیدنی جمعیتی بین ۴/۵ میلیون نفر دارند. در این جدول همچنانکه ملاحظه می‌شود، شهرهای فرانکفورت و جنوا تنها شهرهای جهانی با جمعیت زیر ۱ میلیون نفر هستند.

جدول (۴): تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با کمتر از ۱۰ میلیون نفر

(۲۰۰۵-۲۰۱۰)

رشد سالانه جمعیت ۲۰۰۵-۲۰۱۰	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	نام شهر	طبقات جمعیتی
-۰/۲	۹۷۵۱	سنول	بین ۱۰ تا ۵ میلیون نفر
۲/۵	۹۷۳۲	چونگ کینگ	
۱/۴	۹۶۲۰	جاکارتا	
۱/۴	۹۵۴۵	شیکاگو	
۰/۹	۸۹۲۳	لندن	
۲/۹	۸۵۰۲	بوگوتا	
۴/۱	۸۲۷۵	بنگلور	
۲/۶	۸۲۱۳	بانکوک	
۰/۷	۷۰۵۳	هونگ کنگ	
۲/۷	۶۴۰۵	مادرید	
۳/۵	۶۱۸۹	هوشی مین	
۱/۷	۵۹۷۱	میامی	
۱/۵	۵۴۸۸	بارسلونا	
۱/۷	۵۴۸۵	تورنتو	
۳/۶	۵۰۸۶	سنگاپور	بین ۵ تا ۱ میلیون نفر
۲/۳	۴۸۷۵	آتلانتا	
۱/۹	۴۷۸۵	هاستون	
۱/۶	۴۷۷۲	بوستون	
۱/۶	۴۶۳۴	واشنگتن	
۱/۰	۴۴۷۹	سیدنی	
۱/۱	۳۸۰۸	مونترال	
۲/۸	۳۷۶۳	ژوهانسبورگ	
۱/۵	۳۶۸۱	سانفرانسیسکو	
۰/۳	۳۴۵۰	برلین	

۱/۹	۳۳۱۹	تل آویو	بین ۱ تا ۵ میلیون نفر (ادامه)
-۰/۲	۳۳۰۶	م	
۳/۹	۳۲۳۷	نایروبی	
۱/۶	۳۱۷۶	کاراکاس	
-۰/۲	۲۹۱۶	میلان	
۰/۱	۲۶۵۴	تایپی	
۰/۸	۱۹۳۳	بروکسل	
۷/۷	۱۸۳۵	دبی	
۰/۸	۱۷۰۸	وین	
۱/۶	۱۵۲۴	کوالالمپور	
۱/۷	۱۳۶۰	استکهلم	
۱/۵	۱۳۵۰	مانش	
۱/۱	۱۱۹۲	کوپنهاگ	
۰/۹	۱۱۸۳	زوریخ	
۱/۲	۱۱۰۲	دوبلین	
۰/۵	۱۰۴۹	آمستردام	کمتر از ۱ میلیون نفر
۱/۰	۶۸۷۷۵۵	فرانکفورت	
۰/۳	۶۰۷۷۷۱	چنوا	
--	۱۸۶۶۳۴۵۲۶	جمع	

Source: United Nation Population Division, (2012), "World Population Prospects, the 2012 Revision", New York.
<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.

در جدول شماره (۵) تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با بیش از ۱۰ میلیون نفر جمعیت برای سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۵ پیش بینی شده است. همچنان که ملاحظه می‌شود، جمعیت شهر توکیو تا سال ۲۰۲۵ به حدود ۳۸/۶ میلیون نفر می‌رسد که می‌توان گفت در آن زمان پرجمعیت‌ترین شهر جهان خواهد بود. شهرهای شانگهای، داکا، کراچی و بمبئی از رشد فوق‌العاده جمعیتی برخوردار خواهند بود. در بین شهرهای با ۱۰ تا ۲۰ میلیون نفر جمعیت، شهرهای لاگوس، کلکته، مانیل و بنگلور با رشد سالانه جمعیتی بین ۳/۵ - ۲/۵ درصد، دارای رشد جمعیتی بسیار بالایی هستند. اما شهرهای اوزاکا در ژاپن و مسکو در روسیه، رشد جمعیتی نزدیک به صفر را تجربه خواهند کرد.

جدول (۵): پیش بینی تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با بیش از ۱۰ میلیون نفر (۲۰۲۵-۲۰۲۰)

رشد سالانه جمعیت ۲۰۲۰-۲۰۲۵	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	نام شهر	طبقات جمعیتی
۰/۰	۳۸۶۱	توکیو	شهرهای با بیش از ۲۰ میلیون جمعیت
۲/۴	۳۳۹۳۵	دهلی نو	
۱/۷	۲۸۴۰۴	شانگهای	
۲/۳	۲۶۵۵۷	بمبئی	
۱/۱	۲۴۵۸۱	مکزیکوستی	
۰/۹	۲۳۵۷۲	نیویورک	
۰/۸	۲۳۱۷۵	سائوپولو	
۲/۷	۲۲۹۰۶	داکا	
۱/۷	۲۲۶۳۳	پکن	
۲/۶	۲۰۱۹۰	کراچی	
۳/۶	۱۸۸۵۷	لاگوس	شهرهای ۱۰ با تا ۲۰ میلیون جمعیت
۲/۴	۱۸۷۱۱	کلته	
۲/۴	۱۶۳۷۸	مانیل	
۱/۰	۱۵۶۸۷	لوس آنجلس	
۱/۸	۱۵۵۴۵	شین زن	
۰/۹	۱۵۵۲۴	بوئنوس آیرس	
۱/۸	۱۵۴۷۴	گوانگ زو	
۱/۶	۱۴۸۹۷	استانبول	
۲/۱	۱۴۷۴۰	قاهره	
۱/۸	۱۳۶۲۷	چونگ کینگ	
۰/۹	۱۳۶۲۱	ریو دو ژانیرو	
۲/۵	۱۳۱۹۳	بنگلور	
۲/۰	۱۲۸۲۲	جاکارتا	
۰/۲	۱۲۵۷۶	مسکو	
۰/۸	۱۲۱۶۳	پاریس	
۰/۰	۱۳۰۳۱	اوزاکا	
۱/۱	۱۱۴۳۴	شیکاگو	
۱/۵	۱۱۳۶۹	بوگوتا	
۱/۸	۱۱۲۳۵	بانکوک	
۰/۹	۱۰۲۵۵	لندن	
--	۵۴۳۶۵۳۰۰۰	جمع	

Source: United Nation Population Division, (2012), "World Population Prospects, the 2012 Revision", New York.

<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.

جدول شماره (۶) پیش‌بینی تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت شهرهای جهانی کمتر از ۱۰ میلیون نفر را در سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۰ نشان می‌دهد. از شهرهای جهانی با جمعیت بین ۵ تا ۱۰

میلیون نفر، شهر سئول با حدود ۱۰ میلیون نفر دارای کمترین رشد جمعیتی (رشد صفر) و شهر نایروبی در کنیا دارای ۴/۵ درصد رشد سالانه جمعیتی است. مطالعات نشان می‌دهد که مقامات کره‌ای توانسته‌اند با مدیریت شهری بسیار مؤثر، رشد جمعیت شهر سئول را کنترل و مدیریت کنند، در حالی که شهر نایروبی یکی از پرمعضل‌ترین شهرهای جهانی در قاره آفریقا است. بقیه شهرهای جهانی تقریباً رشد متعارفی نزدیک به ۱ درصد دارند.

جدول (۶): تعداد و درصد رشد سالانه جمعیت در شهرهای جهانی با کمتر از ۱۰ میلیون نفر (۲۰۲۰-۲۰۲۵)

رشد جمعیت ۲۰۲۰-۲۰۲۵	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	نام شهر	طبقات جمعیتی
-۰/۰	۹۸۶۷	سئول	بین ۱۰ تا ۵ میلیون نفر
۲/۶	۹۶۹۹	هوشی‌مین	
-۰/۹	۸۱۶۰	هونگ کنگ	
-۰/۹	۸۰۹۸	مادرید	
۱/۲	۷۲۵۵	میامی	
-۰/۹	۶۵۱۱	بارسلونا	
۱/۲	۶۶۸۲	تورونتو	
۴/۵	۶۱۴۳	نایروبی	
۱/۲	۵۹۷۱	آتانتا	
۱/۲	۵۸۵۴	هاستون	
۱/۲	۵۸۳۴	بوستون	
-۰/۷	۵۸۰۱	سنگاپور	
۱/۲	۵۶۷۰	واشنگتن	
۱/۵	۵۶۴۶	سیدنی	
۱/۴	۴۷۳۲	ژوهانسبورگ	بین ۵ تا ۱ میلیون نفر
۱/۳	۴۶۲۸	مونترال	
۱/۳	۴۵۳۱	سانفرانسیسکو	
۱/۴	۴۲۹۵	تل‌آویو	
۱/۶	۴۱۶۹	کاراکاس	
-۰/۵	۳۶۶۹	برلین	
-۰/۷	۳۵۳۸	رم	
۲/۰	۳۳۱۰	تایپه	
۲/۱	۳۴۸۴	دبی	
-۰/۷	۳۱۳۹	میلان	
۲/۳	۲۱۹۲	کوالالامپور	
-۰/۷	۲۱۶۶	بروکسل	
۱/۰	۱۹۴۳	وین	
۱/۲	۱۶۹۵	استکهلم	
-۰/۶	۱۵۱۱	مانش	

۱/۰	۱۳۹۷	کوپنهاگ	بین ۱ تا ۵ میلیون نفر (ادامه)
۱/۰	۱۳۷۴	زوریخ	
۱/۹	۱۴۷۶	دوبلین	
۱/۰	۱۲۱۲	آمستردام	
--	--	فرانکفورت	کمتر از ۱ میلیون نفر
--	--	جنوا	
--	۱۵۱۶۴۲۰۰۰	جمع	

Source: United Nation Population Division, (2012), "World Population Prospects, the 2012 Revision", New York.
<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.

یکی از مشخص‌های شهرهای جهانی، حجم بالای مهاجران خارجی است. مطالعات نشان می‌دهد، مهاجران بین‌المللی کشور مقصدشان را به صورت تصادفی انتخاب نمی‌کنند. مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، اجتماعی، زبانی و دلایل دیگری باعث می‌شود آنها به نقاط شهری خاصی مهاجرت کنند. بررسی مهاجرت‌های بین‌المللی در رابطه با شهرهای جهانی، مسیر جابجایی نیروهای متخصص و تحصیلکرده را در سطح جهان می‌تواند به ما نشان دهد. در جدول ۷ شهرهای جهانی برحسب تعداد مهاجران خارجی طبقه‌بندی شده‌اند. همچنانکه ملاحظه می‌شود، ۷ شهر جهانی در ایالات متحده بیش از ۱ میلیون نفر مهاجر خارجی دارند. سپس شهرهای دبی، هنگ‌کنگ، جدو و ریاض بیشترین حجم مهاجران خارجی را دارا هستند. در جدول ذیل، ردیف دوم شهرهای جهانی با حدود ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون مهاجر خارجی نشان داده شده‌اند. همچنانکه ملاحظه می‌گردد، ۶ شهر در ایالات متحده دارای جمعیت این تعداد مهاجر خارجی هستند. همچنین ۲۸ شهر جهانی در ایالات متحده دارای بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ هزار مهاجر خارجی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

جدول (۷): رتبه بندی شهرهای جهانی بر اساس تعداد جمعیت مهاجران خارجی در سال ۲۰۰۷

رتبه بندی بر اساس تعداد جمعیت مهاجران خارجی	نام شهرها و کشور
شهرهای با ۱ میلیون و بیشتر مهاجر خارجی	شیکاگو، دالاس، هاستون، لوس آنجلس، میامی، نیویورک، واشنگتن (ایالات متحده آمریکا)، دبی (امارات متحده عربی)، هنگ کنگ (چین)، جدّه، ریاض (عربستان سعودی)، لندن (انگلستان)، ملبورن، سیدنی (استرالیا)، مسکو (روسیه)، پاریس (فرانسه)، سنگاپور (سنگاپور)، تورنتو (کانادا)
شهرهای با ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون مهاجر خارجی	آتلانتا، بوستون، فینیکس، ریورساید، سن دیگو، سن خوزه (ایالات متحده آمریکا)، بوئنوس آیرس (آرژانتین)، مونترال، وانکور (کانادا)، سن پترزبورگ (روسیه)، تلاویو (فلسطین اشغالی)
شهرهای با ۱۰۰ تا ۵۰۰ هزار مهاجر خارجی	آکرا (غنا)، امان (اردن)، آمستردام (هلند)، آتن (یونان)، اوکلند (نیوزیلند)، آستین-سن مارکوس، بالتیمور، بریچپورت، شارلوت، کلیولند، کلمبوس، دنور، دیترویت، فرزنو، هارتفورد، هونولولو، کانزاس سیتی، لاس وگاس، مینیاپولیس. سنت. پل، اورلاندو، فیلادلفیا، پورتلند، پروویدنس، ساکرامنتو، ساینٹ لوئیس، سن آنتونیو، سان خوان، سیاتل، تمپا، توسان (ایالات متحده)، بارسلونا، مادرید (اسپانیا)، برلین، کلن، فرانکفورت، هامبورگ، مونیخ (آلمان)، برن، زوریخ (سوئیس)، بیرمنگام، منچستر (انگلستان)، بریزبن، پرت (استرالیا)، بروکسل (بلژیک)، کلگری، ادمونت، اتاوا (کانادا)، کاراکاس (ونزوئلا)، کینهاگ (دانمارک)، دوبلین (ایرلند)، استانبول (ترکیه)، بیت المقدس (فلسطین اشغالی)، ژوهانسبورگ (آفریقای جنوبی)، کراچی (پاکستان)، کیف (اوکراین)، لیسبون (پرتغال)، لیون، ماری (فرانسه)، مکه (عربستان سعودی)، میلان، رم (ایتالیا)، مسقط (عمان)، ناگویا، اوزاکا، توکیو (ژاپن)، ریودوژانیرو، ساؤپولو (برزیل)، سنول (کره جنوبی)، استکهلم (سوئد)، تایپه (تایوان)، تفلیس (گرجستان)، وین (اتریش)،

Source: MPI, <http://www.migrationpolicy.org/about/work-mpi>

نتیجه گیری

ساسن، جهانی شدن را فرایندی می‌داند که در طی آن وابستگی متقابل جهانی و شکل‌گیری
نهادهای جهانی افزایش می‌یابد. در این فرایند فشارهای رقابتی میان نهادها، شهرها، منطقه‌ها و
کشورها افزایش می‌یابد. او شهر جهانی را مرکز پیوند اقتصادهای ملی و منطقه‌ای با اقتصاد جهانی
و محیطی برای نوآوری در فعالیت‌های مبتنی بر اقتصاد پیشرفته خدماتی و صنعتی می‌داند. بنابراین
شهر جهانی شهری است که در رده‌بندی شبکه شهرهای جهانی در گروه آلفا قرار دارد، که در واقع
نبض اقتصاد جهانی و هدایت و فرماندهی شبکه شهرهای جهانی را در دست دارند و به گفته ساسن
به‌عنوان مکان‌های مرکزی فرماندهی و اتصال با اقتصاد جهانی محسوب می‌شوند. بنابراین، از نظر

نظریه پردازانی همچون جان رنه شورت، تیلور و کاستلز، زمانی که یک شهر در فضای جریان‌ها قرار می‌گیرد و وارد شبکه می‌شود و به‌عنوان یک گره در شبکه به نقش آفرینی می‌پردازد، در حقیقت به مرحله شهر جهانی قدم می‌گذارد (صرافی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۱-۹۰).

این مقاله، یکی از اولین کارهای جمعیت‌شناسی، در زمینه تحلیل جمعیت‌شناسی شهرهای جهانی است و می‌توان گفت، جمعیت‌شناسی شهرهای جهانی هنوز در مرحله اولیه است. تا آنجا که داده‌های موجود اجازه داده است، برخی از مهمترین مشخصه‌های شهرهای جهانی از جمله، تعداد جمعیت، رشد سالانه جمعیت، آینده‌نگری جمعیت آنها، حجم مهاجران بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

این مطالعه نشان می‌دهد که حجم بالا، تراکم، تمرکز و تنوع جمعیتی از مشخصه‌های اصلی جمعیتی شهرهای جهانی است. نزدیک به نیم میلیارد از جمعیت جهان در شهرهای جهانی زیست می‌کنند. حدود ۵۳ درصد از این نیم میلیارد در شهرهای جهانی آسیایی و ۲۹/۲ درصد در شهرهای جهانی آمریکا زندگی می‌کنند. اگر رشد جمعیتی شهرهای جهانی در اروپا و آمریکا آرام و با شیب کند است، اما اغلب شهرهای جهانی در آسیا از آهنگ رشد جمعیتی بالایی برخوردار هستند که علاوه بر اینکه این رشد ناشی از رشد داخلی جمعیتی این مناطق است، به سبب مهاجرت‌های داخلی و رشد طبیعی آنهاست. مهاجران بین‌المللی نقش قابل توجهی در افزایش حجم رشد جمعیت شهرهای جهانی آسیایی دارد.

یکی از موضوعات مهم که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفت، بررسی وضعیت مهاجران خارجی و رتبه‌بندی شهرهای جهانی بر اساس حجم مهاجران خارجی بود. شهرهای جهانی واقع در ایالات متحده، کانادا، آلمان، انگلستان و برخی از کشورهای عربی از جمله عربستان و امارات متحده عربی، پذیرای بیشترین مهاجران خارجی بوده‌اند، البته ماهیت و اهداف مهاجرپذیری در هر یک از این کشورها متفاوت است.

آمریکا و کانادا از جمله کشورهای مهاجرپذیر دنیا هستند که از رویکرد چند فرهنگی و دیگ جوشان، برای پذیرش مهاجران خارجی پیروی می‌کنند، اما کشورهای عربی از مهاجران خارجی به‌عنوان کارگران مهمان و موقت استفاده می‌کنند. این مقاله پیش‌درآمدی برای تحلیل دموگرافیک شهرهای جهانی است که هنوز در نطفه‌های اولیه ایده‌پردازی در این زمینه است و تلاش خواهد کرد در داخل بعدی از ابعاد دیگر جمعیت‌شناسی همچون ساختار سنی، شغلی و خانواده این شهرها مورد تجزیه و تحلیل بیشتری قرار گیرند.

منابع

- استعلاجی، علیرضا و حسین‌زاده، نعمت (۱۳۹۲)، چالش‌های پدیده جهانی شدن در کشورهای در حال توسعه با تأکید بر ایران، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال دهم، شماره 38، تابستان ۱۳۹۲.
- بنی فاطمه، حسن (۱۳۹۱)، شهر جهانی، فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۱.
- پوراحمد، احمد و همکاران (۱۳۹۰)، بررسی مفاهیم و شاخص‌های نظریه شهر جهانی، مجله باغ نظر، شماره شانزدهم، سال هشتم، بهار ۱۳۹۰.
- رهنما، محمدرحیم (۱۳۸۵)، موانع، مشکلات و راهکارهای جهانی شدن شهرهای ایران، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۸، بهار و تابستان ۱۳۸۵.
- شستلند، کلود و شنه، ژان (۱۳۸۰)، جمعیت جهان چالش‌ها و مسائل، ترجمه سید میرزایی، سیدمحمد، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- صرافی، مظفر (۱۳۷۹)، شهری شدن جهان و جهانی شدن شهرها: طرح مسأله‌ای برای «جنوب»، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۵۵ و ۱۵۶، مرداد و شهریور ۱۳۷۹.
- صرافی، مظفر و همکاران (۱۳۸۸)، جهانی شدن، شهرهای جهانی و کلان‌شهر تهران (نقدی بر دیدگاه نایجل هریس)، مجله اقتصاد شهر، شماره سوم.
- محمدی، علیرضا (۱۳۸۹)، کارکردهای اقتصادی شهرهای جهانی: با تأکید بر خدمات پیشرفته تولید، مجله اقتصاد شهر، شماره ۷، پاییز ۸۹.
- Friedman, J. (1986). The world city hypothesis, *Development and Change*, 17:69-83.
- Hall, P. (1966). *The World Cities*, London; Heinemann publications.
- Hall, P. (2004). *World Cities, Mega-Cities and Global Mega-City-Regions*, GaWC Annual lecture 2004.
- Jacobs, J. (1984). *Cities and the Wealth of Nations*, New York: Vintage.
- Kearney, A. T. (2010). *The Urban Elite*.
- Olejniczak, E. Korcelli (2007). *Metropolitan Functions as a Research Question: Definitions and Identifications in the ESPON and Alternative Approaches*.
- Sassen, S. (2003). *The global: strategic site/new frontier*.

- United Nation Population Division, (2011). "World Population Prospects, the 2011 Revision", New York.
- <http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.
- <http://www.migrationpolicy.org/about/work-mpi>
- <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/al6.html>
- <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb248.html>

